

Τα τελευταία λόγια του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (Φώτης Κόντογλου)

Ο βασιλιάς πρόσταξε να κάνουνε λιτανεία και βγάλανε τις εικόνες και μπροστά πηγαίνανε οι δεσποτάδες, οι παπάδες κ οι καλογέροι κι από πίσω όσος κόσμος δεν ήτανε στις πόστες, κ' όλοι λέγανε «Κύριε ελέησον!»

Τη Δευτέρα το βράδυ συναχτήκανε οι πολεμάρχοι, οι στρατιώτες κ' όλος ο λαός και τους μίλησε ο βασιλιάς να μη χάσουνε την ελπίδα τους στο Θεό και στην Παναγιά. Τα λόγια του μας τα κράτησε ο φίλος του ο Φραντζής, κ' είνε σαν συναξάρι:

“Ὑμεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες κ' ἐκλαμπρότατοι Δήμαρχοι καὶ γενναιοτάτοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός. Εἰξεύρετε, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν θέλει στενοχωρήσει ἡμᾶς μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς, (...) ὅπως, εἰ δυνατόν, ὡς ὄφις ἐκχύση τὸ φαρμάκιον καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, στῆτε ἀνδρείως.

Ἴδού, σᾶς παραδίδω τὴν ἐκλαμπροτάτην καὶ περίφημον ταύτην Πόλιν, τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων!

Αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος Ἀμηρᾶς πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἄγει σήμερον ἀφοῦ, ἐλθῶν, μᾶς ἠπειλήσε.

Τώρα δέ, ἀδελφοί, μὴ δειλιάσετε. Ἡμεῖς γὰρ πᾶσαν ἐλπίδα εἰς τὴν ἄμαχον δόξαν ἀνεθέμεθα, ἐκεῖνοι δέ εἰς τὰ ὄπλα.

Διό, συστρατιῶται, γίνεσθε ἔτοιμοι καὶ μεγαλόψυχοι διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ. Μιμήθητε τοὺς ποτὲ τῶν Καρχηδονίων ἐλέφαντας, οἵτινες τοσοῦτον πλῆθος ἵππων Ῥωμαίων διὰ μόνης τῆς θέας καὶ τῆς φωνῆς αὐτῶν ἐξεδίωξαν. Ἐάν δέ τὰ ἄλογα ζῶα ἐδίωξαν τοὺς ἐχθρούς, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι εἴμεθα κύριοι τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ἀγωνιζόμεθα πρὸς χείρνας καὶ αὐτῶν τῶν ἄλογων ζώων.

Αἱ ρομφαῖαι σας καὶ τὰ τόξα σας καὶ τὰ ἀκόντια ἄς ριφθῶσι κατ' αὐτῶν, οὐχὶ ὡς κατ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ὡς κατ' ἀγρίων χοίρων,

διὰ νὰ γνωρίσωσιν οἱ ἀσεβεῖς ὅτι μάχονται πρὸς τοὺς κυρίους καὶ αὐθέντας αὐτῶν, πρὸς τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων.”

Πολύ μεγάλο παράπονο έχουν τα λόγια, που λέγει για την Παναγιά και για την Πόλη, την αγαπημένη της πολιτεία.

Θαρρεῖς πως μοιρολογά την κόρη του: *“Τὸ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν ἡ ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων τὸ καύχημα πάντων ὅσοι ζῶσιν ὑπὸ τὴν ἡλίου Ἀνατολήν. Ζητεῖ δὲ (ὁ Ἄμηνῶς) πῶς νὰ εὕρη καιρὸν νὰ ἀφανίσῃ ὡς ρόδον τοῦ ἀγροῦ τὴν ποτε περιφανῆ καὶ ἀνθίζουσαν ταύτην τῶν πόλεων βασιλεύουσαν”.*

Ἵστερα γυρίζει και λέγει στους Βενετσάνους, που στεκό- ντανε στα δεξιά του: *“Ἐνετοὶ εὐγενεῖς, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ἐν Χριστῷ, ἄνδρες ἰσχυροὶ! Τὴν σήμερον παρακαλῶ νὰ ὑπερασπισθῆτε μεθ’ ὅλης τῆς ψυχῆς σας τὴν πόλιν ταύτην, γνωρίζοντες, ὅτι δευτέραν πατρίδα καὶ μητέρα ἔχετε αἰωνίως”.*

Στο τέλος γυρίζει και λέγει σ’ ὄλο το λαό: *“Καιρὸν δὲν ἔχω νὰ σᾶς εἶπω περισσότερα. Ἴδού, τό τεταπεινωμένον μου τοῦτο σκῆπτρον εἰς τὰς χεῖρας πάντων ὑμῶν ἀνατίθηναι. Φυλάξατέ το μετ’ εὐνοίας! Πολὺν δὲ παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ δείξητε τὴν πρέπουσαν εὐπίθειαν... ”.*

Ο βασιλιάς έκλαιγε, έκλαιγε κι’ ο λαός και φώναξε: “Ας πεθάνουμε για την πίστη του Χριστού και για την πατρίδα μας!” Αγκαλιαζόντανε και συγχωρνιόντανε...

(Πηγή: περιοδικό ΚΙΒΩΤΟΣ)

Η τελευταία μάχη και ο θάνατος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου

Λέγεται πως ο τελευταίος αυτοκράτορας συνειδητοποιούσε πως δεν είχε την δύναμη να αποτρέψει την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τον στρατό του Μωάμεθ του Πορθη-

τή. Λίγο πριν την καταστροφή, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος επισκέφτηκε την Αγια-Σοφιά όπου μετέλαβε των Αχράντων Μυστηρίων. Στη συνέχεια αποχαιρέτισε τους δικούς του και ρίχτηκε στη μάχη.

Όταν πια οι Οθωμανοί είχαν εισέλθει στην Πόλη, κάποιοι συνέστησαν στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο να διαφύγει προκειμένου να σωθεί. Εκείνος φυσικά το αρνήθηκε και έμεινε ως το τέλος επί των επάλξεων. Έπεσε ηρωικά μαχόμενος, χτυπημένος από το σπαθί κάποιου Οθωμανού πολεμιστή.

Γιατί δεν βρέθηκε ο τάφος του – Θρύλοι για τον τόπο ταφής του

Ο Θεόδωρος Σπανδωνής ή Σπαντουνίνο αναφέρει πως το νεκρό σώμα του αυτοκράτορα αναζητήθηκε από τον Μωάμεθ και όταν το βρήκε το έθαψε με τιμές. Ωστόσο, πάντα κατά τον Σπανδωνή, δεν υπάρχει πουθενά ο τάφος του. Ο Μακάριος Μελισσηνός αναφέρει πως ετάφηκε στην Αγία Σοφία, γεγονός που ανήκει μάλλον στη σφαίρα του μύθου. Ο Εβλιγιά Τσελεμπί αναφέρει ως τόπο ταφής του τη Μονή της Περιβλέπτου, αλλά εκεί έχει θαφτεί ένας προγενέστερος Αυτοκράτορας. Τούρκος ιστορικός του 19ου αιώνα λέει πως ετάφηκε στο Μπαλουκλί, στη μονή της Ζωοδόχου Πηγής. Ο Πατριάρχης Κωνσταντίνος του Σινά αναφέρει πως Τούρκοι ιμάμηδες και χριστιανοί επισκέπτονταν το τέμενος Γκιουλ Τζαμί, τον πρώην ναό της Αγίας Θεοδοσίας, ως τόπο ταφής του Κωνσταντίνου. Τούρκοι διέδιδαν πως ετάφη στο Βέφα Μειντάν, αλλά μάλλον εκεί ήταν θαμμένος κάποιος δερβίσης ή Τούρκος στρατιώτης, που εκτελέστηκε από τον Σουλτάνο επειδή σκότωσε τον Αυτοκράτορα και δεν τον συνέλαβε ζωντανό. Τέλος, άλλη παράδοση αναφέρει πως ετάφη στον ναό των Αγίων Αποστόλων, αλλά μεταφέρθηκε αργότερα το σώμα του στο Γκιουλ Τζαμί. Πιθανώς

ετάφη σε έναν κοινό τάφο, μαζί με τους ένοπλους συντρόφους τους και τους εχθρούς του.

Ο θρύλος πως τελικά δεν πέθανε και πως θα επέστρεφε, καλλιεργήθηκε από τα πρώτα χρόνια της Άλωσης: στο ποίημα *Άλωση της Πόλης* του ψευδο-Γεωργιλλά, ο Μωάμεθ έψαξε να βρει το σώμα του νεκρού Παλαιολόγου, χωρίς να κατορθώσει να το εντοπίσει. Στο *Ανακάλυμμα της Κωνσταντινούπολης* ικετεύονται οι Κρήτες στρατιώτες να του κόψουν το κεφάλι και να το μεταφέρουν στην Κρήτη για να μην πέσει στα χέρια των Τούρκων.

Θρύλοι για το ξίφος του

Τον 19ο αιώνα ένας Ιταλός πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη συγκέντρωσε μια ιδιωτική συλλογή όπλων και πανοπλιών, που την εξέθεσε αργότερα στο Τορίνο. Ανάμεσα στα αντικείμενα ήταν κι ένα ξίφος σκαλισμένο με Χριστιανικές φιγούρες και με αφιέρωση σε έναν Αυτοκράτορα ονόματι Κωνσταντίνο, γραμμένη στα ελληνικά. Το 1857 ο Γάλλος Βικτόρ Λανγκλουά το εξέτασε και αποφάνθηκε πως ήταν το ξίφος του Κωνσταντίνου, προερχόμενο από τον τάφο του Μωάμεθ Β΄.

Το ξίφος του Κωνσταντίνου ΙΑ΄ φέρει την επιγραφή *CY BACIΛEY AHTTHTE ΛOΓE ΘEOY ΠAHTANAΞ ... TΩ HΓE-MONH KAI ΠICTΩ AYΘENTI KΩNCTANTINΩ*

Ένας άλλος θρύλος λέει ότι ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος στο ένα του χέρι είχε έξι δάχτυλα και αν βρεθεί κάποιος Έλληνας που έχει έξι δάχτυλα, τότε θα ανακτήσει (ο Κωνσταντίνος) την Πόλη και την αυτοκρατορία του.